

Haspengouwse nederzettingsnamen. Een inleiding. II

Jan Segers

bron

Jan Segers, *Haspengouwse nederzettingsnamen. Een inleiding. II* (Mededelingen van de Vereniging voor Limburgse Dialect- en Naamkunde, Nr. 74). Hasselt 1994

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/sege010hasp02_01/colofon.htm

© 2006 dbnl / Jan Segers

 dbnl i.s.m.

II. Natuurnamen en namen naar topografische kenmerken.

In het kader van deze bijdrage behandelen wij de natuurnamen en de namen naar topografische kenmerken alleen voor zover zij aanleiding hebben gegeven tot nederzettingsnamen. Over hun gebruik in veldnamen, namen van grasland, enz. valt er heel wat meer te zeggen, maar dat valt buiten het bestek van deze bijdrage.

1. Natuurnamen.

1.1. Verhevenheid van de bodem.

Het is bekend dat *berg* in het Nederlands taalgebied ook de geringste verhevenheid kan aanduiden (Gysseling 1978, 16). Dit wordt bevestigd door de vele *-berg*-namen in dorpsmonografieën ter aanduiding van erg variërende verhevenheden op diverse plaatsen in één en hetzelfde dorp. *Berg* komt in Haspengouw als simplex voor ter aanduiding van een nederzetting in *Berg* (bij Tongeren, onder Kleine Spouwen, onder Voeren). Nederzettingsnamen met *-berg* als grondwoord zijn *Asberg* (onder Tongeren), *Blikkenberg* (onder Hoeselt, Vliermaal, Werm: nederzettingsnaam?), *Doesberg* (onder Lanaken, Veldwezelt), *Galgeberg* > *Gaverik* (onder Bilzen), *Heiberg* > *Heibrik* (onder Hoeselt), *Kaberg/Kauberg* (onder Diepenbeek en Hoeselt), *Keiberg* (onder Halen, onder Vrijhern), *Koekelsberg* (onder Kleine Spouwen en Wellen; ‘een koekje’ wegens de ronde vorm), *Loksbergen* (onder Halen), *Saffraanberg* (onder Brustem), *Scherpenberg* (onder Broekem, Tongeren), *Steenberg* (onder Muizen-bij-Sint-Truiden en onder Sint-Lambrechts-Herk), *Udenberg* (onder Rosmeer), enz. Als eerste lid in een samenstelling komt *berg-* voor in *Berghoven* (onder Tongeren). Maar volgens A. Stevens is *Berg-* in *Berghoven* uit een persoonsnaam *Bero* ‘beer’ of uit *baro* ‘strijdbare edelman’ (Stevens 1988, 17) ontstaan.

Het woord *heuvel* komt in nederzettingsnamen veel minder voor. Wij vinden het in *Huffelt* (onder Hasselt, Stevoort) en misschien in *Offelke* (onder Tongeren).

Leeuw, Germ. *hlaiwa* ‘grafheuvel’ is de oude naam voor *Gors-op-Leeuw* en misschien vinden wij het ook in *Lauw* (Gysseling 1960, 598; later hebben Gysseling e.a. een aantal andere voorstellen gedaan).

Een ander woord voor ‘graf, grafheuvel’ is *tom*, *tomme*, een ontleening aan Lat. *tumba*. Tommen zijn in Haspengouw genoegzaam bekend, maar zij zijn weinig geëvolueerd tot nederzettingnamen.

Gysseling omschrijft *donk* als een ‘zandige opduiking in moerassig terrein’ (Gysseling 1981, 76) en Molemans noemt het ‘laag gelegen gronden (vandaar meestal hooilanden) tussen een depressie (moerasgebied) bij een waterloop en de heide; lager naar het alluviaal gebied en hoger naar de heide’ (Molemans 1982, 349). Het komt als simplex voor in *Donk* (bij Halen) en misschien als l-afleiding in *Dungel* (onder Halle-Booienhoven). In samenstellingen vinden wij het als grondwoord in *Kranendonk* (onder Attenrode-Wever).

Haar, ouder haru ‘zandrug’ vinden wij in *Haren* (onder Borgloon), en misschien in *Heer*, *Batsheers*, *Heers*, *Opheers* en *Vrijheers*. Ook *Neerharen* zal wel op die wijze te verklaren zijn.

Horn, *Heurn*, Germ. *hurnjōn* ‘(berg)spits’ (Gysseling 1960, 492), maar ook ‘hoek hoger land uitspringend in moerassig terrein’ (Gysseling 1960, 512) is een afleiding van Germ. *hurna* ‘hoorn’, maar ook ‘uitstekende hoek lands’ (Gysseling 1960, 512). Dit woord vinden wij misschien in *Ga(n)steren* (<*Ganshoren* Beverst, Hoeselt) en *Sint-Pieters-Horn/Heurn*, maar aansluiting bij *horn* ‘hoek’ is ook mogelijk.

Ham ‘landtong uitspringend in inundatieterrein’ (Gysseling 1981, 76) is een substraatwoord. Wij vinden het in Haspengouw in *Haam* (onder Hoeselt), *Overhaam* (onder Tongeren) en in *Wijtham* (onder Hoeselt?).

Graat wijst op een glooiing of helling. Wij vinden het in *Graat* (onder Aubel, Kuttekoven) en als eerste lid in de samenstelling *Graetem* (onder Borgloon). Vgl. Künzel e.a. 1989, 153 s.v. Gratem.

De Lerebeek in Repen verwijst blijkbaar naar een verdwenen

gehucht *Lede*, met de betekenis ‘weg, vaart, helling’ (Stevens 1988, 18). De naam is te verbinden met Germ. *hliþa*- n. ‘helling’ (Gysseling 1960, 600).

Wang duidde wellicht een golvend terrein aan (Moerman 1956, 260). Dit element vinden wij misschien in *Wange* (bij Borgworm) en in *Wonck*, de gemeente vlak over de taalgrens die vroeger nog bij Limburg gehoord heeft, maar er is ook een verklaring die aansluit bij de betekenis ‘weide’ (Mansion, 1935, 179; Carnoy 1949, 728 en 759).

Mont, een ontlending aan Lat. *mons* ‘berg’ wijst eveneens op een verhevenheid van de bodem. Wij vinden het woord in *Hoogmont*, *Hukmont* (onder Tongeren), *Kolmont* (<*calvus mons* ‘kale berg’) en in *Waasmont* (bij Landen). Helemaal vervormd vinden wij het in de Tongerse namen *Eggerman*<*Aigremont* en *Matteman*<*Martini mons* (Stevens 1988, 14). De naam *Aigremont* zelf vinden wij dan nog onder Kanne. Stevens wijst er verder op dat het Romaanse *mont* misschien gecontamineerd is met het Germ. *mond* dat ‘bescherming, grafheuvel’ betekende.

Hal, ouder *halha* wijst op een ‘uitloper van het hoogland’ (Gysseling 1981, 76). Dit woord komt voor in *Halen*, *Halle-Booienhoven* en als eerste lid in de samenstellingen *Hallembaye* en *Halmaal* (bij Sint-Truiden), en misschien in de naam van het kasteel van *Hamal/Hamel* (onder Ruten; maar Stevens 1988, 17 vermoedt hier een *Hage-maal*).

De bepaling *hoog* komt voor in *Hommelen* (Eigenbilzen) en *Hoogmont* (Tongeren), en misschien in *Hocht* (Neerharen).

Op, *over* en *boven* worden als bepalend bestanddeel soms gebruikt voor hoger gelegen of stroomopwaarts gelegen nederzettingen tegenover *neer*, *onder*, en *daal* voor lager gelegen nederzettingen: *Oppem/Nerem*, *Ophoven/Neerhoven*, *Oprode/Neerrode*, *Overrepen/Neerrepen*, *Bovenwezet/Daalwezet*. Soms ontbreekt een van de twee elementen van de tegenstelling: *Bos/Overbos*, *Heers/Opheers*, *Haam/Overhaam*, *Loon/Oploon*, wellicht omdat de benaming zonder bepaling ouder was. *Ginderover* (onder Diepenbeek) past ook in deze reeks.

Dal/del komt in verscheidene nederzettingnamen voor, als enkelvoudig woord of in samenstellingen: *Bloemendaal* (Halen),

Del (Bilzen), *Groenendaal* (onder Bilzen), *Henisdaal* (onder Vechmaal), *Kriekendaal* (Hoeselt), *Kronendaal* (onder Waltwilder), *Remersdaal/Remberval,-vaux*.

Maal komt voor in de betekenis ‘zak, depressie, laagte’ (Molemans 1977, 20), en daarom ook in de betekenis ‘moerassige grond’ (Gysseling 1981, 77). Wij vinden dit element in: *Eben-Emaal*, *Halmaal/Hamal*, *Vechmaal*, *Vliermaal* en *Vliermaalroot*, *Zammelen* (<zandmaal), en misschien in *Mal/Kakmal/Kleinmal* (Stevens 1988, 14 ziet in *Mal* Germ. *mathla* ‘vergader- en gerechtsplaats’) en *Schendelmaal*. Hierbij hoort vermoedelijk niet *Horpmaal*, want de oudste vorm is *Horpala*. Toch verklaart Gysseling de naam als: Germ. *hurwa-* n. ‘modder’ + *malhō-* f. ‘zak>depressie’ (Gysseling 1960, 512-513).

Niel is eigenlijk een bijwoord, maar soms wordt het als neutrum ook als substantief gebruikt. Daarom komt het ook in nederzettingnamen voor met de betekenis ‘diepte, laag land’ (Molemans 1977, 14-15): *Niel-bij-Sint-Truiden*, *Kerniel* (<kerkniel), *Niel-Sint-Servatius* (=Oploon).

Kuil wijst eveneens op een laagte: *Lenkulen* (Vlijtingen).

1.2. De aard van de bodem.

Toponiemen die verband houden met de aard of de hoedanigheid van de bodem, wijzen dikwijls op de onvruchtbaarheid van de bodem of op de moeilijkheid van bewerking.

Droog als bepalend bestanddeel wijst heel dikwijls op onvruchtbaarheid. Soms staat het echter gewoon in tegenstelling tot ‘nat, moerassig’. Voorbeeld: *Broek/Droogbroek* (onder Hoeselt).

Ook *ruw* wijst op onvruchtbaarheid: *Rullen* (Sint-Pieters-Voeren).

Kwaad en *duivels* wijzen er op hoe moeilijk de grond te bewerken is: *Kwaadmechelen* (Mechelen-Bovelingen), *Kwaadhoven* (Hasselt).

Steen kan wijzen op een stenige bodem, die daarom ook moeilijk te bewerken is: *Steenberg* (onder Muizen-bij-Sint-Truiden en onder Sint-Lambrechts-Herk). In *Stevoort*(<*Steenvoorde*) wijst

steen op de stenen die gebruikt werden bij een waterovergang van een beek. Dikwijls wijst *steen* op een plaats waar vroeger een Romeinse villa stond waarvan de puinen later in de grond werden teruggevonden (Cuvelier-Huysmans, 1897, 152).

Nat/zuur/maas-moos/waas/mortel/hore zijn allemaal bepalingen die wijzen op modder, moeras, natte bodem. Wij vinden die elementen in namen zoals *Horpmaal* (>*Horpala*), *Waasmont* (bij Landen), *Moosherk* (oude naam voor Sint-Lambrechts-Herk), en *Zurendonk* (andere benaming voor Zutendaal).

Saffraanberg is een ‘hoog gelegen perceel met onvruchtbare, zandachtige grond’. In dit geval berust de naamgeving waarschijnlijk op de gele kleur van de saffraan (Molemans 1975a, 348).

Broek betekent oorspronkelijk ‘moerassig gebied langs een waterloop’. Daaruit ontstaat later de betekenis ‘hooiland’ (Molemans 1982, 219). Wij vinden het element in de volgende nederzettingen: *Altembroek* (onder Voeren), *Berbroek*, *Broek* (Hoeselt), *Cijnsbroek* (onder Herk-de-Stad), *Daalbroek* (Rekem), *Droogbroek* (Hoeselt), *Habroek* (Kerniel, <*Haagbroek?*>), *Hasselbroek* (Jeuk), *Heisbroek* (Jeuk), *Herbroek* (Kortessem, Wimmertingen), *Hombroek* (Hoeselt, Kerniel), *Kolenbroek* (Hoeselt), *Landwijkbroek* (onder Halen), *Liebroek* (onder Halen), *Mabroek* (onder Voeren), *Molenbroek* (Hoeselt), *Overbroek* (onder Gelinden, Wellen), *Sassenbroek* (Broekom), *Schakkebroek*, *Schal(t)broek*.

Broek- komt ook als eerste element voor in samenstellingen met *-heem* (*Broekem* onder Bilzen en bij Borgloon) en *-straat*. Vgl. de *Broekstraat* in Berbroek, Althoeselt en Hoeselt.

1.3. Waternamen.

Voor waternamen verwijst ik naar de studie van P. Kempeneers (Kempeneers 1982a) en de overzichtelijke samenvatting ervan in Naamkunde (Kempeneers 1983).

Van het Germaanse *baki*, *beek*, werden reeds vroeg nederzettingenamen gevormd met het suffix *-ja*. Het woord is lang productief gebleven. Voorbeelden zijn : *Diepenbeek*, *Hoelbeek*,

Kaatsbeek (onder Diepenbeek en Hoeselt), *Mombeek*, *Reisbeek* (onder Berbroek), *Schoonbeek* (onder Beverst), *Spalbeek*. Romanisering van het Germaanse *baki*, *beek*, komen vlak over de provinciegrens in Brabant voor, nl. Bets (1300 *Beche*, later *Overbeetse*: tegenover Geetbets; een gehucht van Ezemaal), *Geetbets* (1044 *Bece*, 1140 *Gheet Beetse*), *Walsbets* (1139 *Beche*, 1221 *Walsbeche*, dicht bij de Waalse taalgrens).

In Kuringen is zelfs de naam van de *Demer* overgegaan op een gehucht.

Born, *bron*, komt als nederzettingsnaam voor in *Rendelborn* (onder Vliermaal) en in *Zevenbronnen* (Walshoutem-Montenaken). Voor het overige komt het in Haspengouw veel als toponiem voor, zij het niet zo veel als nederzettingsnaam.

Meer komt ook als waternaam voor. Als grondwoord vinden wij het vermoedelijk in *Meer*; *Rosmeer*; *Valmeer* en misschien in *Bessemer* en *Mostermeer*. Als bepalend bestanddeel komt het voor in *Meerhout* (onder Donk bij Halen) en *Merem* (?) (onder Bilzen). Het is echter niet altijd eenvoudig *meer* als waternaam te onderscheiden van *meer* als grensbenaming. *Meershoven* (onder Bilzen) en *Mersenhoven* (onder Kortessem) hebben als bepalend bestanddeel vermoedelijk *meers* (<*mariska*), dus een afleiding van *meer* als waternaam (Cuvelier-Huysmans 1897, 43-44).

Wijer (<Lat. *vīvārium*), komt o.a. voor in de naam van de gemeente *Wijer* en in de naam van een kasteel met laathof, gedeeltelijk onder Bilzen en gedeeltelijk onder Hoeselt.

Andere waternamen zoals *laak*, *leigracht*, *ven*, *vloedgracht* en *winterbeek* komen veelvuldig voor als waternaam, maar schijnbaar niet als nederzettingsnaam.

Voor *Weert* en *Waard* zou men kunnen denken aan de betekenis ‘in of aan water gelegen land, vaak een eiland’ (Moerman 1956, 258). In Haspengouw past die betekenis niet altijd. voor de verdere behandeling van deze namen verwijzen wij dan ook naar de benamingen in verband met afsluitingen en afgesloten percelen, grensbenamingen, onder 2.5.

1.4. Bosnamen.

Hout en *lo* zijn de oudste elementen om loofbos aan te duiden. Zij komen in de Haspengouwse toponymie veel voor als bosbenamingen. Als nederzettingsnamen vinden wij *hout* o.a. in *Holt* (onder Bilzen, en de naam van een commanderie van de Balijs Biesen nabij Sint-Truiden) en *Jonkholt* (onder Hoelbeek) en als eerste lid in *Houtem/Walshoutem*.

Lo duidt waarschijnlijk ofwel een open plek in een bos aan, ofwel een niet-dicht bos op hogere grond (Gysseling 1981, 77). *Lo* komt als grondwoord voor in *Borlo*, *Ebbelo* (onder Berbroek), *Borgloon/Grootloon/Loen* (onder Lixhe)/*Loon/Oploon*. *Lo* is heel dikwijls verdoft en afgesleten, zodat men het nog moeilijk herkent. Zo vinden wij het in *Bievelen* (onder Bilzen), *Blaar/Bloir* (<*bla-lo*) (onder Tongeren), *Hoeselt* (?) (<*Housle*, *Hurlo*), *Oerle* (onder Beverst), *Rijkel*, *Schulen* (<*schoon-lo*).

Laar is waarschijnlijk eveneens een open plek in een bos (Gysseling 1981, 77). Soms wijst het op een 'laag gelegen' plaats. Het komt voor in namen zoals *Bolder* (<*bonolari*), *Bosselaar* (Rijkhoven-Kleine Spouwen), *Kasselaar* (Kozen), *Laar* (Bilzen) en *Luttelaar* (Bilzen).

Bos is nu het gewone woord. In nederzettingsnamen komt het als grondwoord voor in *Bos* en *Overbos* (Hoeselt), *Jongebos* (Vliermaal), *Kortenbos* en als bepalend bestanddeel in *Bosselaar/Bosselen* (Rijkhoven-Kleine Spouwen).

Haag betekende ofwel 'levende haag', ofwel 'omheind bosje' (Gysseling 1981, 76). Wij vinden het in *Habroek* (Kerniel) en *Printhagen* (Kortessem) en misschien in *Henis* (volgens Stevens 1988, 20 uit *Hagenis*>*Hegenis*>*Heegnis*>*Henis*). A. Stevens vermoedt ook in de naam van het kasteel *Hamal/Hamel* (onder Rutten een *Hage-maal* (Stevens 1988, 17).

Hart als benaming voor een bos komt misschien voor in *Hartveld*, de naam van een nieuwe wijk onder Hoeselt gelegen in een oorspronkelijk complex bouwland nabij de oude 'molen te hart' (ca. 1280; Buntinx-Gysseling 1965, 166).

Hees betekende 'beukenbosje' of 'struikgewas' (Gysseling 1981, 76). Wij vinden het in *Hees* en *Heesveld* (onder Bilzen), *Damers*

(<*Damerhees*) (op de grens van Hoeselt en Beverst) en *Lutselus* (<*Lutselhees*, dus ‘klein hees’, onder Diepenbeek). Is het ook het eerste element in *Heisbroek* en *Heiselt*?

Stok betekende ‘boomstronk’ en kan dan ook verwijzen naar een vroeger bos van hoogstammig hout, maar ook naar boomstronken die bij het rooien van het bos nog zijn blijven staan (Molemans 1982, 604-605, nr. 1693). In Haspengouw vinden wij het in combinatie met het verzamelsuffix *-t* in *Stokt* en als eerste element in *Stokkem* en in *Stokrooie*.

Namen van bomen of struiken komen ook in nederzettingsnamen voor. Denken wij maar aan *Eik* (Bilzen), *Eikhout/Eikaart*, *Houteik/Houweik*, *Boekhout*, *Hasselbroek*, *Hazeler* (Henis), *Linde/Bukkingslinde/(Sint)-Martenslinde/?Linelderen*, *Spurk* (onder Bilzen; sporkeboom, vuilboom of zwarte els) en misschien *Popenslag* (Hoeselt) (als het wijst op een populier en niet verband houdt met *paap*). Boomnamen en andere namen voor begroeiing komen nogal eens voor met het verzamelsuffix *-t*: *Ter Boekt*, *Elst* (onder Sluizen), *Hasselt*, *Herent* (‘haagbeuk’), *Terkoest*, *Roost* (onder Sint-Lambrechts-Herk), *Tuilt* en misschien *?Kermt*.

Vorst (<Lat. *forestis* ‘bos’) en *walt* komen eveneens voor als benamingen voor bos. Wij vinden *vorst* misschien in *Beverst* (<*bavorst*? cfr. de oudste vindplaatsen van *Vorst* en *Damers*) en *walt-* in *Waltwilder*.

Zittard is in Haspengouw dikwijls een bosnaam. De verklaring en de betekenis zijn niet duidelijk. Zie verder bij de graslandtoponiemen.

2. Cultuurnamen.

Onder cultuurnamen verstaan wij de namen van door de mens ontgonnen en in gebruik genomen land, dus akker- en weiland.

2.1. Bosrooiingen.

Het typische woord voor een bosrooiing is *-rode*. Volgens Gysseling 1978, 20 zou deze term reeds vanaf de 9de eeuw voor-

komen. Toch staat het grootste deel van de *rode*-namen in verband met de grote middeleeuwse ontginningsbeweging uit de 11de-12de eeuw (Molemans 1973, 296-298). Als simplex komt het woord voor in *Rooi* (Bilzen, Diepenbeek), *Rode* (Neerrepen) en als diminutief in *Reutje* (Overrepen en Hoeselt). Als grondwoord in een samenstelling komt het voor in combinatie met a) een nederzettingsnaam: *Vliermaalroot*, b) een persoonsnaam: *Ghebbersrode* (Duras), *Gippersrooi* (Ulbeek), *Herkenrode* (bij Hasselt <*Harico*?), *Rumesrode* en *Rensrode* (?) (Romershoven), *Ribbenrode/Rubbenrooi* (Stevoort), c) een appellatief, adjectief of bijwoord: *Maasrode* (Halmaal, *maas/moos* ‘modder’?), *Neerrooi/Oprooi* (Hoeselt), *Rijnrode* (bij Hasselt, Loksbergen: bij *reen* ‘grens’?) en *Stokrooie*. Als bepalend element in een samenstelling vinden wij het in *Rotem* (Bilzen, Sint-Martens-linde en Halen).

Andere elementen die kunnen wijzen op bosrooiingen zijn *stok* en *nieuwland*. *Stok* vinden wij in *Stokt*, *Stokkem* en *Stokrooie*.

2.2. Gemeenschappelijke of onvruchtbare grond.

In elk dorp was een gedeelte van de grond in gemeenschappelijk bezit en diende om het vee te weiden en om turf en leem te steken.

Condominium (volkslatijn *condamina*) is een oorspronkelijke Latijnse vorm van namen zoals *Con(d)eminne*, *Connemine* ‘gemeenschappelijke grond’ (Swiggers 1986; cfr ook Dittmaier 1963a, 158 voor het Rijnland). De naam moet onderscheiden worden van Lat. *communis*, Fr. *commune*, *terras communes*, Waals *les commognes* ‘gemeenschappelijke gronden’ en van *terra commenda* ‘het land in eigendom van een (meestal geestelijke) heer’ (Gorissen, 1941, 161-164). In Haspengouw en in het Maasland vindt men hiervoor namen zoals *Kommen/Kommel/Kommer*.

Vroente/vroenhof, letterlijk ‘herenland’ is een andere gebruikelijke naam voor ‘gemeenschappelijke of gemeentegrond’ (Molemans 1979, 21-22). Wij vinden het in *Vroenhoven* en *Oud-Vroenhoven* (bij Maastricht), *Vroenhoven* (onder Montenaken), *Vroenhof* (onder Hoeselt, maar geen nederzettingsnaam) en misschien

vroen- in *Vrolingen* en *Vroloven* (Wellen).

Heide betekende oorspronkelijk ‘onbebouwde of onvruchtbare zandgrond’, later ‘gemeenschappelijke grond’ (Molemans 1977, 24-25). Omwille van de oorspronkelijke betekenis komt de naam in Haspengouw niet zo veel voor. Toch kunnen wij wijzen op het gehucht *Heiberg* onder Hoeselt en de *Heide* onder Berbroek en Tongeren.

Dries was oorspronkelijk waarschijnlijk ‘tijdelijk rustend land’. Daarvan werden later de betekenissen ‘schrane weide’ en ‘driehoekig dorps- of gehuchtplein’ afgeleid (Gyseling 1975). In Haspengouw vinden wij *Dries* o.a. in Romershoven en Nieuwerkerken.

Raak ‘(smalle) strook land, vooral aan of langs een water’ (MW VI, 999) gaf niet veel aanleiding tot de vorming van nederzettingsnamen: *Reek* (onder Bilzen; met klinkerwisseling: zie Cuvelier-Huysmans, 1897, 198-199) en misschien in het grondwoord van *Frankrijk*, *Klein-Frankrijk* en *Ertsenrijk* (onder Halen-Loksbergen). Het woord is ook gebruikt in de naam van een grote winning onder Beverst, nl. *Grotenraak* of *Grotenrok*. Even buiten ons gebied gaf het woord aanleiding tot de nederzettingsnaam *Bokrijk* (<Bookrake).

A. Stevens ziet in *Repen*, *Neerrepen* en *Overrepen* niet *ripa* ‘oever’ en ook niet het Nederlandse *reep* ‘lengtemaat, landstreek, band’, maar eerder een substantief dat aansluit bij de stam van het Nederlandse *rapen*, *reppen* en het dialectische *reep* ‘paarderuif’ en *reupen* of ‘konijnevoer uitrukken langs de wegen’. De betekenis zou dan ook zijn ‘landstrook of terrein met schaarhout en struikgewas waar het vee kan weiden en veevoeder kan worden uitgerukt’, een soort natuurlijke wildernis, te onderscheiden van plaatsen waar het bos gerooid werd (Stevens 1988, 18).

Carnoy heeft getracht *Step(pe)s* (Montenaken) te verklaren vanuit Lat. *stirpa*, een afleiding van het werkwoord *extirpare* ‘ontginnen’ (Carnoy 1948-1949, 650). Hiertegenover stelt De Vries de voorzichtige vraag of men een persoonsnaam *Step(p)o* mag vermoeden (De Vries 1962, 161)

In verband met de namen die gemeenschappelijke of onvruchtbare gronden aanduiden moet men er toch rekening mee houden dat Haspengouw van oudsher grotendeels ontgonnen was en geen uitgestrekte woeste gronden had zoals de Kempen. Dit betekende echter niet dat er na de grote ontginningsperiode van de 11de-12de eeuw in Haspengouw geen ontginningen meer waren. Integendeel! Tengevolge van de Zwarte Dood, oorlogen, veldslagen, belegeringen van Maastricht e.d. bleven bepaalde gronden soms jaren braak liggen, omdat de huurder of eigenaar gestorven was of omdat door tegenslag het land te zwaar belast was. Hiervan getuigen:

- de verkoop van zgn. ‘desolaete gronden’ door de gemeenten,
- de twisten tussen pastoors en burgemeesters over de ‘novale’ tienden,
- de registers van de novale tienden zelf, die bewijzen dat er ontginning plaats had,
- verklaringen van eigenaars voor de schepenbank in verband met zware lasten die op bepaalde gronden rustten ten gevolge van oorlogsomstandigheden.

2.3. Grasland.

Broek, dat oorspronkelijk ‘moerasland’ betekende, maar ook dikwijls gebruikt werd als benaming voor grasland werd reeds behandeld bij de benamingen naar de aard van de bodem.

De meest voorkomende benamingen voor grasland, nl. *beemd* en *weide*, hebben geen aanleiding gegeven tot de vorming van nederzettingsnamen.

Een oud woord voor weide is *winethe*, dat voorkomt in *Overwinden* en *Neerwinden*, op de grens van Brabant en Limburg.

Men kan zich afvragen of de volgende namen in verband staan met *-wiese*: *Wezet* en *Daalwezet* (Rekem), *Wezet/Visé*, en het grondwoord van *Veldwezelt*.

Vlak over de taalgrens liggen *Wang* (arr. Waremmes) en *Wonck* (vroeger Limburg, nu Luik), te verklaren uit Germ. *wangjô*, een afleiding van *wang* ‘weide’ (J. Herbillon 1986, 176). Of moeten wij deze namen verbinden met *wang* ‘hoogte, helling’ (Moerman

1956, 260)?

Ooi, ouw, een benaming voor ‘waterland, alluviaal land’, wijst ook wel op ‘hooiland’. Wij vinden dit element in *Betho/Bethuwe* en *Gansbetho/Gansbethuwe* (Tongeren), maar vermoedelijk ook in *Widooie* (Stevens 1988, 12 en 17).

Raak wijst eveneens op ‘alluviaal land in een depressiegebied’, en dus ook op ‘hooiland’. Wij hebben hoger reeds gewezen op *Reek* (onder Bilzen), *Frankrijk*, *Klein-Frankrijk* en *Ertsenrijk* (onder Halen-Loksbergen) en de naam van een winning onder Beverst, nl. *Grotenraak* of *Grotenrok* en op *Bokrijk*.

Meers als benaming voor grasland is een afleiding van het Germ. *mariska* ‘meer, waterachtige weide’ (Stevens 1988, 14). Wij vinden het in *Grote* en *Kleine Meers* (Tongeren, nederzetting?), *Mersenhoven* (Kortessem, of is het een persoonsnaam?) en in *Meershoven/Meiershoven* (Bilzen: in de nabijheid van de Meers gelegen).

Zittard is volgens Gysseling ook een graslandtoponiem, nl. een afleiding van de plantnaam *zegge* met een verzamelsuffix: *sigidrōbu* (Gysseling 1960, 920). Wij vinden het element in Haspengouw in *Zittaard* (Halen) en *Zittard* (Hoeselt: geen nederzettingsnaam; Overrepen) en in *Groot* en *Klein Zittard* (Vliermaal: geen nederzettingsnaam). Maar in Haspengouw duidt de naam meestal een bos aan, wat moeilijk te rijmen is met een graslandtoponiem.

Briel, bruul, breugel is een Keltisch leenwoord dat oorspronkelijk een ‘omheind park of omheinde weide voor herten of paarden’ aanduidde. Het komt voor in *Bruul* (Berbroek, Vliermaal).

2.4. Akkerland.

De gewone benamingen voor akkerland hebben weinig aanleiding gegeven tot nederzettingsnamen, tenzij in de jongste tijd.

Veld was oorspronkelijk ook een benaming voor woeste gronden in gemeenschappelijk bezit buiten de akkers en de weiden. Na de bevolkingsexplosie van de 12de-13de eeuw en de grote ontginningen kreeg veld de betekenis van ‘akker’ (Gysseling

1978, 21), en afgeleid die van ‘een complex akkerland dat bij een dorp of gehucht hoorde’ (Molemans 1977, 26 en 33). Als grondwoord vinden wij het woord in *Binderveld* < *Bilreveld*, *Butsveld* (Neerrepen), *Heesveld* (Bilzen), *Hensveld* (Vliermaal), *Katteveld* (Werm), *Lafeld* (Vlijtingen), *Loffelt* (Hoeselt), *Panisveld* (Berg, Tongeren), *Wijngaardsveld*. Als bepalend bestanddeel komt het voor in *Veldwezelt*. Als diminutief komt het voor in *Veldeke* (Spalbeek).

Een voorbeeld uit de jongste tijd hiervoor is het *Hartveld* (Hoeselt), dat oorspronkelijk een bouwlandcomplex aanduidde, maar recent de benaming werd voor een nieuwe wijk.

2.5. Afsluitingen en afgesloten percelen. Grensbenamingen.

Woorden die wijzen op afsluitingen of omheinde percelen of grensbenamingen kunnen eveneens gebruikt worden in nederzettingsnamen. De voornaamste naam voor een afgesloten of ingesloten perceel is *blok*, *blook*, *bellik*, *look*, afleidingen van het werkwoord (*be*)*luiken*. Dit element vinden wij misschien in *Bellik*, de Nederlandse vorm van *Bergilers*, en in *Billik* (Kuringen) en zeker in *De Bleuken* (Wijer, Nieuwerkerken) en *Locht* (Grootloon, met *t*-suffix).

Voor *Weert* (onder Spouwen) en *Waard* (onder Diepenbeek, Hasselt en Hoeselt) en *Waard*, *Kortessemwaard* en *Printhagenwaard* (alle onder Wimmertingen) zou men kunnen denken aan *weerd*, *waard* ‘in of aan water gelegen land, vaak een eiland’ (Moerman 1956, 258). Deze verklaring past echter niet. Men zal eerder moeten denken aan ofwel *wardo* ‘uitkijkpost, wachtpost’ of *waard* ‘een omheind stuk nieuwland, een hoeveelheid land uit het gemeenschappelijk veld genomen en door een weer of haag afgezonderd’. *Waarde* is dus een afleiding bij Mnl. *waerden* ‘behoeden’, hetzelfde als Oe. *weard*, in de toponymie ook ‘distrikt’ (Molemans, 1982, 637).

Misschien wijst ook *Gelinden* op een *gelende* ‘hekwerk, afsluiting tussen landerijen’ (De Vries, 1962, 63).

Grendel onder Diepenbeek bevat een woord dat ‘barrière’ betekent.

Meer kan wijzen op een waterplas, maar is ook een oud woord voor ‘paal, grenspaal’ (Molemans, 1982, 501, nr. 1123). Wij vinden het als grondwoord misschien in *Meer*; *Rosmeer* en *Valmeer* en als bepalend element in *Meerhout* (onder Halen) en *Merem* (Bilzen), en misschien ook in *Meershoven* (Bilzen).

Haag wijst dikwijls op een omheining van kreupelhout of struikgewas. Wij vinden het in *Printhagen*, en misschien in *Habroek* (Kerniel).

Valgaar, *valgader* wijst op een hek of afsluiting in een weide of akker. Als gehuchtnaam komt het voor in Hoepertingen en Riksingen.

De naam *Hemelrijk* is misschien een samenstelling van *heem* ‘grens’ + *rike* ‘gebied’ (Lindemans, 1928:150). Maar een verklaring vanuit *ham* ‘inham, afgeperkt of omheind stuk grond’ is niet uit te sluiten (F. Claes 1987, 69).

Misschien moet het eerste element in *Rensrode* (onder Romershoven) en *Rijnrode* (onder Hasselt en Halen) verklaard worden uit rein, reen ‘grens’.

Naast andere verklaringen bestaat er voor *Vreren* ook een uit Germ. **frithuwarjum* ‘de in de omheining wonenden’ (Stevens 1988, 15). Maar Stevens ziet geen aanknopingspunt voor die omheining.

Het *Vrijthof* in Tongeren wijst op ‘de omheinde, afgeperkte ruimte met bijbehorend kerkhof bij de hoofdkerk’ (Stevens 1988, 12).

Voor briel, bruul, breugel: zie onder 2.4.

3. Namen van teelten en nijverheid.

3.1. Namen van gekweekte planten en dieren.

Namen van gekweekte planten en dieren geven niet zo dikwijls aanleiding tot het vormen van nederzettingsnamen. Toch vinden wij in Haspengouw een voorbeeld, nl. *Gansteren* < *Ganshoren* (Hoeselt) en *Gasteren* (onder Beverst: eveneens < *Ganshoren*). Ganzen en eenden werden vroeger gekweekt, niet alleen voor hun vlees en eieren, maar ook voor de dons.

3.2. Beoefende nijverheid.

Oude industrieën gaven ook aanleiding tot het vormen van nederzettingsnamen.

Een van de oudste industrieën is de bierbrouwerij. Hierop wijzen namen zoals *Pan (huis)/Paan (huis)/Panis*. Vgl. ook de samenstellingen *Panisveld* en misschien *Panheel*.

Watermolens zijn in Haspengouw zeer oud. De naam van het gehucht *Molenbroek* (Hoeselt) verwijst naar een van de vele watermolens op de Demer, nl. de banmolen van de heren van Werm, die onder Hoeselt gelegen was.

Van oudsher waren er in Haspengouw ook steenbakkerijen. Daarop wijzen namen zoals *Tichelrij* (Herk-de Stad en Nieuwerkerken), *Nieuwe Tichelrij* (Nieuwerkerken) en *Leemkuilen* (Veldwezelt, Maastricht).

4. Namen van gebouwen en instellingen.

4.1. Namen van kerkelijke gebouwen en instellingen.

Kerk, *kapel* en *kluis* komen in Haspengouw niet zo vaak voor in nederzettingsnamen. Toch vinden wij ze als grondwoord in *Nieuwerkerken* (bij Sint-Truiden), *Kapel* (onder Ordingen) en de *Kluis* (Vrijhern), en als bepalend bestanddeel in *Kerkom* (bij Sint-Truiden) en *Kerniel* (<kerkniel).

Naar kerkelijke personen verwijzen *Abswellen*, *Munstermielen/Nonnemielen*, *Nonnespouwen* en *Monkhof* (Heks) en misschien *Popenslag* (Hoeselt), als het niet in verband staat met de populier.

Dikwijls wijzen ook namen met Sint op kerkelijke instellingen. De naam kan verwijzen naar de patroonheilige van de parochie, de afhankelijkheid van een klooster of kapittel: *Niel-Sint-Servatius* (=Oploon), *Sint-Joris* (onder Alken), *Sint-Lambrechts-Herk*, *(Sint)-Martenslinde*, *Sint-Martens-Voeren*, *Sint-Pieters-Voeren*, *Sint-Truiden*.

4.2. Burchten, kastelen en herenhoeven.

Namen van burchten, kastelen en andere versterkingen hebben heelwat sporen nagelaten in de toponymie. Opvallend in Haspengouw is het veelvuldig voorkomen van *Borg* en *Borghof*. Rond de *Borg* of *Borghof* ontstond dan een bestuurlijk en administratief centrum, dat later opnieuw benoemd werd, zodat *Borg* en *Borghof* weinig voorkomen in nederzettingsnamen. Het komt voor in *Borgheers* en *Borgloon*, en over de taalgrens o.a. in *Borgworm*. Op de grens tussen Hoeselt en Diepenbeek lag vroeger de *Schulenburg* (geen nederzetting).

Kastelen en burchten waren vroeger nogal eens de zetel van een cijns- of laathof, en in die zin ook het centrum van een (kleine) leefgemeenschap. Vgl. de kastelen van *Bos* en *Wijer* onder Hoeselt en het kasteel van *Scherpenberg* bij Tongeren.

Ook *Merlemont* (Diepenbeek), ouder Hof van Merel, bij de Merelberg gelegen, was een oud leenhof.

Kolmont en *Ridderherk* (beide onder Overrepen) wijzen eveneens op de invloed van de nabijgelegen burcht en herenhoeve.

De bepalende bestanddelen in de volgende namen wijzen eveneens op bezit of invloed van wereldlijke heren of kasteelheren: *Batsheers* (<*Bertsheers*), *'s-Herenelderen* (<*des Heren Willems Elderen*), *Genoelselderen* (<*des Heren Godenoels Elderen*), *'s-Gravenvoeren*.

Het element *eigen-* in *Eigenbilzen* wijst op de feodale verhoudingen. Het toont aan dat *Eigenbilzen* een 'eigengoed of allodium' was en geen feodum of leengoed.

4.3. Militaire gebouwen.

Naar oude militaire gebouwen verwijzen namen zoals *Herstappe* en *Stapel* (bij Sint-Truiden) en ook *Herstal* (bij Luik). *Herstappe* bevat als grondwoord *stapula* 'opslagplaats', dat wij ook in *Stapel* vinden. Het bepalende bestanddeel in *Herstappe* en *Herstal* is Germ. *harja-* 'leger'. Het grondwoord van *Herstal* is Germ. *stalla-* '(paarde)stal'. Vgl. J. Herbillon 1986, 74.

4.4. Andere bouwwerken.

Op bepaalde ogenblikken voelde de mens de nood om door middel van bouwwerken het water van beken en moerassige gebieden in zijn loop tegen te houden. Dit kon om verschillende redenen gebeuren: gewoon om waters van elkaar te scheiden of ze met elkaar te verbinden, om schepen van het ene water naar het andere te versassen, of gewoon om overtollig water te keren. Dergelijke inrichtingen noemde men o.a. *sluis*, *sas* of *spui*. In ons gebied heeft dat aanleiding gegeven tot de nederzetting *Sluizen*, ontstaan nabij een sluis op de Jeker. Later ontstond dan *Nedersluizen* (Stevens 1988, 14). Het woord *sas* vinden wij in *Sasput*, de naam van een gehucht in Sint-Lambrechts-Herk.

Soms werd het water ook geleid via waterleidingen in de vorm van *buizen* of *goten*. Als daarbij kleine nederzettingen ontstonden kon dat aanleiding geven tot namen zoals *Buisen* (onder Bilzen: zie Cuvelier-Huysmans 1897, 42-43) en misschien op de grens van Hoeselt en Henis *De Buis/Bijs/Beis* (als de naam niet is afgeleid van een persoonsnaam).

In een agrarische maatschappij waren opslagplaatsen voor het graan zeer belangrijk. Dit belang werd nog beklemtoond door de tiendenschuren van de feodale periode. Wij vinden het woord *schuur* o.a. in *Trekschuren* (Hasselt), *Schuren* (onder Bilzen: het latere kasteel was zetel van een laathof; zie Cuvelier-Huysmans 1897, 211), *Schuurhoven* (Sint-Truiden).

5. Namen van wegen en straten.

5.1. Eigenlijke straatnamen.

Namen van wegen en straten worden soms gebruikt om de nederzetting (dorp of gehucht) aan te duiden die zij doorkruisen of waar ze naar toe leiden. Voorbeelden hiervan zijn:

Straten (Bevingen, Sint-Truiden),

Broekstraat (Hoeselt): enerzijds de straat die van Althoeselt naar het Broek leidt, anderzijds de straat die van Hoeselt naar het Broek leidt,

Broekstraat (Berbroek)

Dassemerstraat/Dashovenstraat (op de grens tussen Riksingen en Henis): het bepalende bestanddeel verwijst naar de oude nederzetting

Oudshoven/Atshoven/Aldeshoven, een laat-Merovingische benaming op -hoven bij een Germaanse persoonsnaam Aldo ‘de oude, de hoge’ (Stevens 1988, 19).

Droogbroekstraat (Hoeselt),

Groenstraat (Hoeselt): oudere benamingen hiervoor waren *Nerem* en *Oprooi*; het is dus een echte straatnederzetting.

Kleinstraat (Rutten): een van de drie heerlijkheden in Rutten,

Kolenbroekstraat (Hoeselt),

Kruisstraat (Tongeren: <Truistraat, Sint-Truiderstraat),

Kruisstraat/Kruis (Hoeselt): de nederzetting ligt op een kruispunt van wegen, nl. enerzijds de weg Bilzen-Kruis-Werm-Tongeren, en anderzijds de weg Sint-Truiden-Hoeselt-Dorp-Aldenbiezen-Maastricht.

Nijsssemstraat (Velm): verwijst naar de oude nederzetting

Nijsssem onder Velm.

Bij de behandeling van de namen uit de Romeinse periode hebben wij reeds gewezen op het gebruik van *kassei* (< *via calciata*) voor gedeelten van de oude heirbanen:

Kassei (Grootloon, Vechmaal, Vlijtingen), *Oude Kassei* (Piringen)

5.2. Overgangen van waterlopen.

In de vroegste tijden zocht men, als een weg een waterloop kruiste, naar een doorwaadbare plaats, een plaats waar het water niet te diep was zodat men te voet er door kon gaan, dikwijls met behulp van enkele stenen. Een dergelijke doorwaadbare plaats noemde men een *voorde*. Dit woord vinden wij als simplex in *Voort* (Hendrieken-Voort en onder Vreeren), en in samenstellingen als grondwoord in *Bavoorde* ('s-Heren Elderen), *Bijvoorde* (Kerkom), *Hellinksvoort* (Gelman, Oploon) en *Stevoort* (=Steen-voort, bij Hasselt). In *Stevoort* onderscheidt men dan *Stevoort-Binnen* en *Stevoort-Buiten*, of ook *Groot-Stevoort* en *Klein-Stevoort*.

Al vroeg legde men over waterlopen bruggen, eerst van hout,

later van steen. *Brug* en zijn synoniemen *paneel* en *plank* werden nogal eens gebruikt om de nederzettingen aan te duiden die bij dergelijke waterovergangen ontstonden. Voorbeelden hiervan zijn: *Brug* (Romershoven), *Membruggen* en *Klein-Membruggen*, *Paneel* (Hoeselt) en misschien de wijk de *Plank* (Voeren). Andere benamingen voor brug hebben geen neerslag gevonden in de nederzettingenamen, maar wel in de familienamen. Denken wij maar aan namen zoals Vondel en Vanderspikken.

Tot besluit:

Bij het overschouwen van een, zelfs onvolledige, verzameling van de Haspengouwse nederzettingenamen komen wij tot een aantal vaststellingen:

- 1) Een aantal talen hebben elkaar in het gebied opgevolgd, elk met hun eigen manier om hun nederzettingen te benoemen.
- 2) Er is een evolutie geweest in de vorm van de naamgevingstypes: aanvankelijk werkte men met afleidingen, later met samenstellingen.
- 3) Bepaalde naamtypes kunnen min of meer nauwkeurig gedateerd worden.
- 4) In Haspengouw zijn relatief veel eigenlijke nederzettingenamen overgeleverd. Vermoedelijk zijn er veel meer geweest. Vele van deze namen zijn in de nevels der tijden verdwenen, maar een aantal kunnen door middel van detailstudies en dorpsmonografieën nog achterhaald worden.
- 5) In Haspengouw zijn er ook een aantal ‘oneigenlijke’ nederzettingenamen. Die kunnen beschreven worden volgens dezelfde categorieën als elders. Over de toponymische elementen die daarbij gebruikt worden is meer te vertellen, maar wij hebben ons beperkt tot hun gebruik in nederzettingenamen.
- 6) Hoe ouder de namen, hoe onzekerder de verklaring. Vooral bij de oudste nederzettingenamen zijn de verklaringen onzeker. Van de voorgestelde hypothesen heb ik die opgenomen die het waarschijnlijkst leken, of een illustratie waren van de geschetste evolutie of het naamtype. Maar ook de beste van deze hypothesen bewegen zich tussen ‘mogelijkheid’ en ‘waarschijnlijkheid’ (Stevens 1988, 20).

Bibliografie

- BOILEAU, A. (1951), Over een paar levende plaatsnamen uit Overmaas, in Mededelingen van de Vereniging voor Naamkunde te Leuven en de Commissie voor Naamkunde te Amsterdam, XXVII, 67-78.
- BOILEAU, A. (1971), Toponymie dialectale germano-romane du nord-est de la province de Liège. Paris.
- BOSMANS, P. (1970), De rode-namen in Belgisch-Limburg. Lic. Leuven
- BUNTINX, J. en M. GYSSELING (1965), Het oudste goederenregister van Oudenbiezen (1280-1344). (Nomina Geographica Flandrica, Studiën XII). Brussel.
- CARNOY, A. (1948-1949), Origines des noms des communes de Belgique y compris les noms des rivières en principaux hameaux. I en II. Leuven.
- CLAES, F. (1987), Inleiding tot de Oostbrabantse Toponymie, in Naamkunde 19, p. 46-103.
- CLAES, F. (1992), Enige middeleeuwse ontginningsnamen in Oost-Brabant, in Heemkunde in Vlaanderen. Huldeboek dr. Jozef Weyns. Winksele.
- CLEEREMANS, F. (1928), Toponymie van Halen en Loksbergen. Onuitgegeven proefschrift. Leuven.
- COENEN, J. (1932-1942), Limburgsche Oorkonden, I-IV. Maaseik.
- CUVELIER, J., en K. HUYSMANS, Toponymische studie over de oude en nieuwere plaatsnamen der gemeente Bilsen. Gent.
- DITTMAYER, H. (1963), Rheinische Flurnamen. Bonn.
- DE VRIES, J. (1962) Woordenboek der Noord- en Zuid-Nederlandse plaatsnamen. Utrecht-Antwerpen.
- DRAYE, H. (1942), De studie van de Vlaams-Waalse taalgrenslin in België (Taalgrens en Kolonisatie I). Leuven-Brussel.
- DRAYE, H. (1943), De gelijkmaking in de plaatsnamen (Taalgrens en Kolonisatie II). Leuven-Brussel.
- GEUKENS, P.A. (1955), Toponymie van de Vrijheid Tongeren tot 1500. Lic. Leuven.
- GORISSEN, M. (1941), De toponiem Kommer, Kommel, in: Verzamelde Opstellen, XVI, 161-164. Hasselt.
- GYSSELING, M. (1960), Toponymisch woordenboek van België,

- Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (voor 1226). I-II. Tongeren.
- GYSELING, M. (1978), Inleiding tot de toponymie, vooral van Oost-Vlaanderen, in *Naamkunde* 10, p. 1-24.
- GYSELING, M. (1981), Voornaamste bestanddelen van Zuidnederlandse plaatsnamen, in *Naamkunde* 13, p. 75-78.
- GYSELING, M. (1983), Taalwisseling in de Zuidlimburgse toponymie van de late prehistorie tot in de Karolingische tijd, in *Mededelingen van de Vereniging voor Limburgse Dialecten Naamkunde* 26. Hasselt.
- HERBILLON, J. (1986), *Les noms des communes de Wallonie*. Brussel.
- HELSEN, J. (1938), *Plaatsnamen der Antwerpsche Kempen (Toponymica VI)*. Leuven-Brussel.
- HOUBEN, S. (1970), *Toponymie van Borlo, Buvingen en Gingelom*. Lic. Leuven.
- KEMPENEERS, P. (1982), *Hydronymie van het Dijle- en Netebekken*. Doctorale dissertatie. I-IV, Leuven.
- KEMPENEERS, P. (1983), *Hydronymie van het Dijle- en Netebekken*, in *Naamkunde* 15, p. 5-95.
- KÜNZEL, R.E., D.P. Blok en J.M. Verhoeff (1989), *Lexicon van nederlandse toponiemen tot 1200*. Amsterdam.
- LINDEMANS, J. (1940), *Toponymische verschijnselen geografisch bewerkt. I. De heemnamen en ingeformaties. De kouternamen (Nomina Geographica Flandrica, Studiën V, 1)*. Brussel.
- LINDEMANS, J. (1946), *Toponymische verschijnselen geografisch bewerkt. II. De namen van het bouwland en van het grasland (Id. V, 2)*. Brussel.
- LINDEMANS, J. (1951), *De plaatsnamen op -ake(n)*, in *HCTD* 25. Tongeren.
- LINDEMANS, J. (1954), *Toponymische verschijnselen geografisch bewerkt. III. De -zele en -hovenamen (Id. V, 3)*. Brussel.
- MANSION, J. (1935), *De voornaamste bestanddeelen der Vlaamsche plaatsnamen*. Brussel.
- MARCHAL, J. (1952), *Toponymie van Hoepertingen, Berlingen en Zepperen*. Doctorale dissertatie. Leuven.

- MOERMAN, H.J. (1956), Nederlandse plaatsnamen. Een overzicht. Brussel.
- MOLEMANS, J. (1971), De naamgeving in relatie tot de bodemgesteldheid, het reliëf en de begroeiing, in *Naamkunde* 3, p. 163-185.
- MOLEMANS, J. (1973), Bijdrage tot de bewonings- en ontginningsgeschiedenis van de Limburgse Kempen, voornamelijk in het licht van de namenvoorraad, in *Naamkunde* 5, p. 270-332.
- MOLEMANS, J. (1975a), Brustem toponymisch doorgelicht, in *Het oude Land van Loon* 30, p. 335-358.
- MOLEMANS, J. (1975b), Toponymie van Neerpelt. Een socio-geografisch onderzoek (Nomina Geographica Flandrica, Monografie IX). Leuven-Brussel.
- MOLEMANS, J. (1976a), Toponymie van Overpeltt (Nomina Geographica Flandrica, Monografie X). Leuven-Brussel.
- MOLEMANS, J. (1976b), Toponymie van Sint-Huibrechts-Lille (Nomina Geographica Flandrica, Monografie XII). Leuven-Brussel.
- MOLEMANS, J. (1977), Profiel van de Kempische toponymie, in *Naamkunde* 9, p. 1-50.
- MOLEMANS, J. (1982) m.m.v. J. MERTENS, Zonhoven. Historisch-naamkundige studie. Zonhoven.
- MOLEMANS, J. en E. Paulissen, (1976), Toponymie van As. Een historisch, geografisch, socio-ekonomisch en naamkundig onderzoek. Leuven-Brussel.
- MW: Verwijs, E. en Verdam, J. (1885-1929), *Middelnederlandsch Woordenboek* (I-XI). 's Gravenhage.
- PIETERS, J. (1947), De toponymie van Zuid-Limburg, inzonderheid van de gemeenten tussen Demer en Herk. Lic. Leuven.
- SCHÖNFELD, M. (1950), *Veldnamen in Nederland*. Amsterdam.
- SEGERS, J. (1984), Vaste bestanddelen in de Haspengouwse plaatsnamen, in: *Dialecten en naamgeving in Haspengouw*. Mededelingen van de Vereniging voor Limburgse Dialect- en Naamkunde, nr. 27. Hasselt.
- SMEETS, M. (1982), Toponymie van Sint-Lambrechts-Herk. Lic. Leuven.
- STEVENS, A. (1988), De oudste plaatsnamen van de gemeente

Tongeren, in J. Helsen e.a., 2000 Jaar Tongeren. Hasselt, 8-20.

SWIGGERS, P. (1986), Nog iets over Kon(d)eminne, in Oost-Brabant XXIII, p. 84-85.

ULRIX, E. en J. PAQUAY (1932), Zuidlimburgsche Plaatsnamen (Toponymica IV). Leuven-Brussel.